

ORIGINAL RESEARCH PAPER

Analysis and typology of first Pahlavi period houses in Sanandaj using a physical- culturalism approach *

Mona Mohammadmoradi ^{1,} , Mehrdad Yousefzamani ^{2,**,} , Mohammad Ebrahim Zarei ^{3,} , Manouchehr Foroutan ^{4,} ¹ Ph.D. Candidate in Architecture, Department of Architecture, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.² Assistant Professor, Faculty of Art and Architecture, University of Kurdistan, Sanandaj, Iran.³ Professor, Faculty of Archeology, Bu- Ali Sina University, Hamedan, Iran.⁴ Assistant Professor, Department of Architecture, Hamedan Branch, Islamic Azad University, Hamedan, Iran.

ARTICLE INFO

Article History:

Received	2023/06/07
Revised	2023/10/26
Accepted	2024/02/24
Available Online	2024/08/26

Keywords:

Typology
First Pahlavi Period Houses
Physical- Culturalism Approach
Sanandaj

Use your device to scan
and read the article online

Number of References

23

Number of Figures

1

Number of Tables

12

© 2024, JIAU. All rights reserved.

<https://doi.org/10.30475/isau.2024.388900.2029>

BACKGROUND AND OBJECTIVES: The study of the architectural history of the houses from the first Pahlavi period in western Iran, particularly in the city of Sanandaj, reveals that this topic has been largely underexplored. The changes and transformations in the city have also led to shifts in residential architecture, introducing various architectural influences. Contributing factors include the presence of immigrant groups such as Qajar princes, administrative and civil officials, as well as marriages between governors' children and Qajar princes or government appointees. Architects and artists from other cities, notably Tehran, were also involved in the design and construction. According to research, no systematic or cohesive studies have been conducted specifically on the physical-cultural typology of Sanandaj houses. Given the importance of this subject, this article first examines the houses from various perspectives, followed by an analysis of the typology of Sanandaj houses from the First Pahlavi period, and finally discusses the physical-cultural characteristics of these homes. The aim of the article is to investigate and understand the cultural-physical characteristics of Sanandaj houses and their typology during the Pahlavi period. The aim of the article is to investigate and understand the cultural-physical characteristics of Sanandaj houses and their typology during the Pahlavi period. The research seeks to explore the relationship between the architecture of Sanandaj houses and the culture of the Kurdistan region, to understand the architectural styles of Sanandaj houses from the First Pahlavi period from a cultural perspective of the Kurdistan region, and to analyze the characteristics of the existing types of houses in Sanandaj based on the examination and analysis of their structures.

METHODS: The present study, following a qualitative approach, falls within the interpretive paradigm in terms of its epistemological framework. It is considered a theoretical research in terms of research aim and it uses an inductive reasoning method. A historical method serves as the research strategy, and both descriptive and analytical methods are employed due to the nature of the subject. The descriptive method is applied in the review of theoretical perspectives and literature review. Initially, written sources such as domestic and international publications and journals were searched and selected. Using relevant content from these sources, and after consulting with experts, supervisors, and advisors, the structure of the theoretical and experimental sections was developed. In the next phase, to identify causal relationships and understand the correlations between variables and indicators, the analytical method was employed. Data was collected from the selected statistical population through a survey study, and after classification and extraction, the data was measured and scientifically analyzed.

FINDINGS: Following the field investigations of residential typology in Sanandaj, the influence of central region architecture and its dominance over the form and design of native and foothill architecture becomes evident. A combination of principles from western Iranian mountain architecture and the use of pillared porches is present in the majority of houses. The research samples were evaluated based on the relationship

* This article is derived from the first author's doctoral thesis entitled "Cultural- Physical Typology of Sanandaj Houses in the First Pahlavi Period", supervised by the second and third authors and advised by fourth, at Islamic Azad University, Hamedan Branch.

** Corresponding Author:

Email: m.yousefzamani@uok.ac.ir

Phone: +98(871)3242481

Extended ABSTRACT

between components and space functionality, facade decorations, volume, staircase placement, introversion and extroversion, orientation, identity, and privacy. The results from the analysis of ten houses are summarized below. A qualitative method was used to analyze the findings, incorporating various indicators. Physical indicators included spatial communication, view, volume analysis, and staircase location. Housing dimension indicators examined the overall shape (introversion and extroversion), orientation, and the location in relation to neighborhood scale and type. Cultural indicators focused on identity, privacy, and the social status of the homeowner.

CONCLUSION: The investigation of First Pahlavi period houses in Sanandaj reveals that these houses are relatively adapted to the climate and engage with nature. The courtyard is very respected and serves to organize different parts of the house, preserve interior views, and maintain privacy. It is evident in the surveys that architects emphasized the importance of courtyard as a key element in these houses. In some cases, the spaces were designed to incorporate nature and outdoor areas, which was not fully justified by Sanandaj climate. However, these spaces were created due to the demand of the residents and to observe the principles of visual privacy. These houses were not solely designed based on climatic factors; when cultural and climatic considerations conflicted, cultural factors were given more weight. Ultimately, the culture of the region played a direct role in shaping the interaction between indoor and outdoor spaces, such as the use of pillared porches. The analysis of First Pahlavi period houses in Sanandaj indicates two main types: Type A, which is heavily influenced by the architecture of the Kurdistan region, and Type B, which is influenced by the architecture of central Iran.

HIGHLIGHTS:

- Studying and understanding the relationship between the architecture of the houses of Sanandaj and the culture of the Kurdistan region.
- Knowing the architectural types of Sanandaj houses in the first Pahlavi period from the cultural point of view of the Kurdistan region.
- Analyzing the characteristics of existing types of houses in Sanandaj city based on the reading (study and analysis) of the body of the buildings.

ACKNOWLEDGMENTS:

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

CONFLICT OF INTEREST:

The authors declared no conflicts of interest.

COPYRIGHTS

Copyright for this article is retained by the author(s), with publication rights granted to the Journal of Iranian Architecture & Urbanism (JIAU). This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution (CC BY 4.0), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, as long as the original authors and source are cited. No permission is required from the authors or the publishers.

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

HOW TO CITE THIS ARTICLE

Mohammadmoradi, M.; Yousefzamani, M.; Zarei, M.E.; Foroutan, M., (2024). Analysis and typology of first Pahlavi period houses in Sanandaj using a physical- culturalism approach . *Journal of Iranian Architecture & Urbanism.*, 15(1): 239-258.

 <https://doi.org/10.30475/isau.2024.388900.2029>

 https://www.isau.ir/article_201105.html

تحلیل و گونه‌شناسی خانه‌های دوره پهلوی اول با رویکرد کالبدی - فرهنگی در شهر سنندج *

مونا محمدمرادی^۱، مهرداد یوسف‌زمانی^{۲*}، محمد ابراهیم زارعی^۳، منوچهر فروتن^۴

۱. دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

۲. استادیار، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه کردستان، سنندج، ایران.

۳. استاد، گروه باستان‌شناسی، دانشکده هنر و معماری، دانشگاه بوعلی سینا، همدان، ایران.

۴. استادیار، گروه معماری، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

مشخصات مقاله	چکیده
تاریخ ارسال ۱۴۰۲/۰۳/۱۷	<p>بررسی تاریخ معماری خانه‌های دوره پهلوی اول در منطقه غرب ایران و به‌ویژه شهر سنندج، نشانگر آن است که این موضوع کمتر مورد مطالعه قرار گرفته است. با تغییر و تحولاتی که در این شهر رخ داده، در معماری مسکونی نیز دگرگونی ایجاد و موجبات معماری متفاوت را فراهم نموده است. حضور گروه‌های مهاجر از جمله شاهزادگان قاجاری و برخی افراد صاحب منصب اداری و دیوانی و نیز ازدواج فرزندان والیان با برخی شاهزادگان قاجاری و حتی بعضی از منصوبان دولتی از جمله عوامل موثر بوده که در کنار آنها می‌توان به حضور معماران و هنرمندان از شهرهای دیگر و از جمله تهران برای طراحی و ساخت اشاره کرد. طبق بررسی‌های انجام شده، تاکنون مطالعات مدون و منسجمی در زمینه خانه‌های سنندج و به‌طور خاص گونه‌شناسی کالبدی- فرهنگی آنها صورت نگرفته است. با توجه به ضرورت انجام این تحقیق در این مقاله ابتدا بررسی خانه از دیدگاه‌های مختلف، سپس گونه‌شناسی خانه‌های شهر سنندج در دوره پهلوی اول و در نهایت به شناخت ویژگی‌های کالبدی- فرهنگی این خانه‌ها پرداخته شده است. نوشتار حاضر رویکردی کیفی و روش کار به لحاظ نوع نتایج توصیفی- تحلیلی می‌باشد. از روش میدانی و کتابخانه‌ای در گردآوری اطلاعات بهره گرفته شده و از ابزارهایی همچون نقشه‌کشی، عکاسی و نقشه‌برداری استفاده شده است. نتایج پژوهش حاکی از آن است که خانه‌ها در دوره پهلوی اول در شهر سنندج دارای دو گونه، با ویژگی‌های خاص خود هستند. گونه‌ای کاملاً تحت تاثیر معماری منطقه کردستان و گونه دیگری تحت تاثیر معماری مناطق مرکزی ایران می‌باشد.</p>
تاریخ بازنگری ۱۴۰۲/۰۸/۰۴	
تاریخ پذیرش ۱۴۰۲/۱۲/۰۵	
تاریخ انتشار آنلاین ۱۴۰۳/۰۶/۰۵	
واژگان کلیدی	
گونه‌شناسی	
خانه‌های دوره پهلوی اول	
رویکرد کالبدی- فرهنگی	
سنندج	
	نکات شاخص
	- مطالعه و شناخت رابطه کالبد معماری خانه‌های شهر سنندج با فرهنگ منطقه کردستان.
	- شناخت گونه‌های معماری خانه‌های سنندج در دوره پهلوی اول از دیدگاه فرهنگی منطقه کردستان.
	- واکاوی ویژگی گونه‌های موجود خانه‌های شهر سنندج بر مبنای خوانش (مطالعه و تجزیه و تحلیل) کالبد بناها.

نحوه ارجاع به مقاله

محمدمرادی، مونا؛ یوسف‌زمانی، مهرداد؛ زارعی، محمد ابراهیم و فروتن، منوچهر. (۱۴۰۳). تحلیل و گونه‌شناسی خانه‌های دوره پهلوی اول با رویکرد کالبدی- فرهنگی در شهر سنندج، نشریه علمی معماری و شهرسازی ایران، ۱۵(۱)، ۲۵۸-۲۳۹.

* این مقاله برگرفته از رساله دکتری نویسنده نخست با عنوان «گونه‌شناسی فرهنگی- کالبدی خانه‌های شهر سنندج در دوره پهلوی اول» می‌باشد که به راهنمایی نویسنده دوم و سوم و مشاوره نویسنده چهارم در دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان انجام گرفته است.

* نویسنده مسئول

تلفن: ۰۹۸۸۷۱۳۲۴۲۴۸۱

پست الکترونیک: m.yousefzamani@uok.ac.ir

مقدمه

در دهه‌های اخیر، بافت تاریخی شهرها دستخوش تغییرات فیزیکی زیادی شده که منجر به دگرگونی بافت قدیم شهر گردیده است. گذر زمان، ورود تکنولوژی در عرصه‌های مختلف زندگی، تغییر نظام اجتماعی و تحولات فرهنگی، دگرگونی‌هایی را در کالبد قدیمی شهرها بوجود آورده است. آنچه در این میان دغدغه ذهنی برای بسیاری از علاقه‌مندان به معماری است، چگونگی حفظ آثار معماری گذشتگان و یا ثبت آن به عنوان نمودی از فرهنگ است. شناخت و دسته‌بندی گونه‌های مختلف معماری می‌تواند در درک بهتر فضا، حفاظت از آن و نیز در دستیابی به شیوه‌های جدید طراحی و نیز در واکاوی رابطه بین کالبد و مناسبت‌های اجتماعی و فرهنگی مفید واقع گردد. همانطور که راپاپورت نیز در اثر معروف خود، «فرم، خانه و فرهنگ» بیان می‌دارد که تاریخ و تئوری معماری به طور سنتی و رایج، معطوف به مطالعه بناهای یادمانی و شناخته شده است، و نیک می‌دانیم که این گونه آثار تنها بخشی بسیار کوچک از آثار معماری ساخته شده در هر زمان هستند (Rapaport, 1969).

معماری تاریخی منطقه زاگرس و به طور خاص معماری منطقه کردستان متأسفانه با وجود داشتن ویژگی‌های خاص، تا کنون چندان مورد توجه پژوهشگران قرارنگرفته است و شناخت جامعی نسبت به آن وجود ندارد. غفلت از معماری این منطقه موجب عدم تکمیل درک محققان از کلیت معماری این سرزمین کهنسال در این بوم شده است. این درک ناقص، به صدور احکام کلی درباره معماری این منطقه از ایران انجامیده است. به دلیل تفاوت‌های فرهنگی- اجتماعی بارز این منطقه، از زبان گرفته تا سبک زندگی‌های متفاوت این شهر جهت پژوهش در نظر گرفته شده است. در استان کردستان ۱۲۹ خانه با ارزش از دوره‌های مختلف قاجار و پهلوی به جا مانده است؛ که ۸۹ خانه در شهر سنندج توسط اداره میراث فرهنگی استان کردستان ثبت شده و از این تعداد بالغ بر ۲۰ خانه متعلق به دوره پهلوی می‌باشد. ده نمونه به دلایل قابل دسترس بودن، از تخریب به دور ماندن و همچنین امکان مصاحبه با صاحب خانه و اجازه ورود توسط آنها انتخاب شدند.

شناخت دقیق این خانه‌ها چیزی فراتر از شناخت کالبد را می‌طلبد. در همین راستا پژوهش حاضر در نظر دارد تا با مذاقه در خانه‌های دوره پهلوی سنندج خوانشی از کالبد عرضه کند و از مدخل مناسبت‌های فرهنگی منطقه به موضوع تقرب یابد.

بدیهی است که به منظور دستیابی به هدف تحقیق بررسی هوشمندانه کالبد بناها از طریق مشاهده، تجزیه و تحلیل آنها انجام شده است. بررسی نظام استقرار بنا، نظام جای‌گیری بنا در بافت شهری، نظام شکل‌گیری بنا، نظام شکل اجزای بنا و ...

می‌تواند در رسیدن به اهداف تحقیق راهگشا باشند. با بررسی‌های مقدماتی مناسبت‌های فرهنگی منطقه و کالبد بناها در بعضی از خانه‌ها که در مناطق غیر مسلمان‌نشین واقع هستند، ساختمان‌ها به دلیل فرهنگ خاص صاحبان آن‌ها ارتفاع بیشتری را دارند. با واکاوی این خانه‌ها ارتباط حداکثری با طبیعت دیده شده است که یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های خانه‌های بررسی شده می‌باشد. این ویژگی منجر به آن شده است که خانه‌ها دارای حیاط‌هایی فراخ که به طور میانگین نیمی از مساحت زمین را به خود اختصاص داده است. این ویژگی برگرفته از فرهنگ منطقه است، که تعامل درون و بیرون را در بالاترین سطح نشان می‌دهد. همچنین تحلیل‌های اولیه نشان‌دهنده آن است که معماری این خانه‌ها در کل و جز فضاها دارای صدر و ذیلی است که در فرهنگ این خطه معنا می‌یابد. بنابراین با تحلیل‌های اولیه این پژوهش، شناخت گونه‌های بکار رفته خانه‌ها در بافت قدیم شهر سنندج به عنوان بخشی از ارزشمندترین و با هویت‌ترین آثار معماری و فرهنگی ایران از منظر فرهنگی- کالبدی می‌تواند گامی مهم در شناخت معماری سنتی این منطقه محسوب شود و از تخریب این بناها به دلیل تغییر سبک زندگی امروزی، مهاجرت، تعدد مالکین و ... جلوگیری به عمل آید. روش کار نوشتار حاضر به لحاظ نوع نتایج توصیفی- تحلیلی است. از روش میدانی و کتابخانه‌ای در گردآوری اطلاعات بهره گرفته شده و از ابزارهایی همچون مصاحبه، مشاهده، نقشه‌کشی، عکاسی و بررسی اسناد و مدارک استفاده شده است. روش توصیفی- تحلیلی کمک می‌کند تا بتوان تعبیر صحیحی برای هر مسئله در ارتباط با اثر شناخته شده ارائه داد و واقعیت‌های مربوط به زندگی را از آنها استنتاج نمود؛ بنابراین جستجوی پدیده فرهنگی- کالبدی خانه در زمینه پیچیده زمانی و مکانی‌اش، با جهت‌گیری تبیینی روایتی و کل‌نگر همراه است و در سه مرحله صورت گرفته است؛ ابتدا گردآوری منابع، سپس جستجو و سازماندهی داده‌ها و در مرحله آخر، ارزیابی، توصیف و تحلیل داده‌ها که به صورت کیفی انجام شد.

انتظار می‌رود طی مطالعات پژوهش حاضر، برای سوالات زیر که ریشه در اهداف این مطالعه دارند نیز پاسخی یافت شود:

۱. تاثیر فرهنگ منطقه کردستان بر گونه خانه‌های شهر سنندج در دوره پهلوی اول به چه صورتی بوده است؟
۲. چند گونه خانه با توجه به ساختار معماری و چیدمان فضاها در شهر سنندج قابل شناسایی است؟
۳. اصلی‌ترین و اساسی‌ترین ویژگی گونه‌های شناخته شده خانه‌های شهر سنندج کدامند؟
۴. چگونه می‌توان سبکی خاص بر خانه‌های دوره پهلوی اول در شهر سنندج اطلاق کرد؟

پیشینه پژوهش

گونه‌شناسی خانه‌ها در ایران به طور تفصیلی با چاپ دو کتاب معماری گونه‌ی درون‌گرا و برون‌گرا مطرح گردید (Memarian, 2008). کتابی با عنوان «معماری دوره پهلوی اول» دوره بیست ساله تحولات معماری و شهرسازی ایران را در حد فاصل سال‌های (۱۳۲۰-۱۲۹۹) مورد بررسی قرار داده است و به بررسی معماری ایران در دوره انتقال از قاجار به پهلوی و علل و چگونگی تغییرات این دوره می‌پردازد (Kiani, 2004). جلد هفتم از «دایره المعارف بناهای تاریخی ایران در دوره اسلامی» به معرفی خانه‌های تاریخی ایران اختصاص دارد و هر بخش به بررسی خانه‌های تاریخی یکی از استان‌های ایران اختصاص دارد. در این کتاب به معرفی خانه‌های دوره صفویه، زندیه، قاجار و دوره پهلوی اول پرداخته شده است (Molazadeh and Mo-hammadi, 2007). پژوهش دیگری هم در این زمینه در شهر اصفهان انجام شده است که در آن الگوهای اقلیمی، شکلی، فرهنگی خانه‌های دوره قاجار در این شهر مورد بررسی قرار گرفته است (Memarian and Ghasemi Sichani, 2010). همچنین دامنه‌ی وسیع مطالعاتی در خصوص خانه‌های قاجاری ایران انجام شد که شاید کامل‌ترین آن‌ها کتاب «خانه- فرهنگ- طبیعت» باشد، در این کتاب، قسمتی از خانه‌های مورد بررسی مربوط به قبل از سال ۱۳۰۰ ه.ش. و دوره قاجار و نمونه‌هایی در شهرهای کاشان، کرمان، رشت، همدان و شیراز می‌باشد (Haeri, 2009).

پژوهشی در خصوص عمارت خسروآباد سنندج انجام گردید که در این مقاله به روش توصیفی، تاریخی-تحلیلی، سابقه تاریخی، روند شکل‌گیری، تغییر در ساختار معماری، تزئینات وابسته به معماری و تأثیرگذاری بر سایر خانه‌های سنندج پرداخته شده است (Zarei, 2011). همچنین در کتابی با عنوان «خانه‌های قدیمی سنندج»، به معرفی شهر سنندج از منظر جغرافیایی، طبیعی، اقلیمی و تاریخی می‌پردازد و در بخشی از کتاب ساختار معماری خانه‌های شهر سنندج را مورد بررسی قرار می‌دهد (Zarei, 2014). پژوهشی به روش توصیفی-تحلیلی در خصوص خانه‌های تاریخی نیشابور انجام گردیده است که خانه‌ها را در قالب سه الگوی ارتباط کالبدی فضاها، الگوی توزیع و چیدمان فضاها، الگوی ارتفاع و خط آسمان بررسی کرده‌اند (Mirajadi and Farkish, 2015). مطالعاتی در خصوص عوامل زمینه‌گرا هم در شهر سنندج به روش توصیفی، تاریخی-تحلیلی انجام شده که هدف آن دستیابی به عوامل زمینه‌گرای معماری از جمله طبقات، پلان، جهت باد، جهت و فرم پلان، نورگیرها و غیره در کالبد عمارت وکیل‌الملک و عمارت حبیبی و عمارت آصف است (Bahmani, Guderzi Soroush and Zarei, 2016). در خصوص گونه‌شناسی اقلیمی هم مطالعاتی در خصوص شهر شیراز به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است که پژوهش در قالب الگوی محوربندی و دسترسی به

فضاها، فرم جهت‌گیری خانه و تالار، فضای سبز و ترکیب‌بندی فضاها، بسته و باز و پوشیده می‌باشد (Zarei, Razani and Qezalbash, 2017).

مقاله‌ای با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی به شاخصه‌های متمایز خانه‌های تاریخی شهر سنندج از دریچه فرهنگ زیست پرداخته و نتایج نشانگر آن است که اصلی‌ترین ویژگی‌های خانه‌های سنندج که آن‌ها را از دیگر خانه‌ها متمایز می‌کند، نحوه ارتباط با طبیعت، توجه به منظرگاه بیرونی و در عین حفظ محریمیت، وجود مرتبه‌بندی در کل و جزء فضاها و تأثیرپذیری از خانه‌های دیوانی موجود در شهر بوده است (Aghalatif and Koliai, 2018). در پژوهشی گونه‌شناسی خانه‌های سنتی اراک به روش توصیفی-تاریخی و ترکیبی انجام شد که در نتیجه‌ی بررسی سه گونه‌ی متمایز کوهستانی، کویری و برون‌گرا شناسایی گردید (Hosseini, Foroutan and Salehi, 2018). همچنین در پژوهشی الگوهای بومی و سنتی مسکونی شهر رشت بررسی شده است که نتیجه‌ی این بررسی تبعیت این خانه‌ها از نیازهای اقلیمی و نوع فعالیت‌های انسان را مطرح می‌کند و از روش توصیفی و تجربی بهره برده‌اند (Ansari and Tahernian, 2010).

مقاله «مطالعه تطبیقی خانه‌های سنتی کرمانشاه و سنندج در دوره قاجار و پهلوی» به روش ترکیبی به مطالعه تطبیقی خانه‌های دوره قاجار و پهلوی پرداخته است. یافته‌های پژوهش به این صورت بیان شده است که عناصر تشکیل‌دهنده خانه‌های سنتی به دلیل انعطاف‌پذیری با خواسته‌های امروزی می‌توانند پاسخگوی استخراج الگو جهت طراحی به روز را داشته باشند (Malekizadeh, Soroush, Mola-naei and Fortun, 2021).

مبانی نظری

گونه و گونه‌شناسی

در زبان فارسی واژه گونه یا تیپ را می‌توان به گروه خاصی با یک ویژگی یا علامت مشخص نسبت داد، مانند الگو یا مدل که حکم طرحی است که از آن تبعیت می‌شود و قابل تکرار است. معادل انگلیسی گونه‌شناسی واژه تیپولوژی^۱ بوده که از ریشه کلمه تایپ^۲ گرفته شده است. واژه تایپ نیز برگرفته از ریشه یونانی تیپس^۳ و تیپس^۴ در زبان لاتین است و معادل واژه‌های مدل^۵، نمونه^۶، فرم^۷، دسته^۸، نماد^۹ و ویژگی^{۱۰} است. گونه‌شناسی یکی از ابتدایی‌ترین گام‌های پژوهش علمی محسوب می‌شود. گونه‌شناسی تلاشی است برای قرار دادن مجموعه‌ای از اشیا پیچیده در یک مجموعه منظم برای دستیابی به عمومیت بیشتر در جهت شناخت و برنامه‌ریزی. گونه‌شناسی معماری از سه منظر ضروری به نظر می‌رسد اول اینکه گونه‌شناسی ابزاری است برای توصیف ساختار معماری بر حسب ویژگیهای مختلف، دوم ابزاری است برای تحلیل و ایجاد ارتباط بین

بارز این دوره است. در این دوره با ورود این ایوان‌ها در معماری خانه‌ها، تغییراتی عمده در نمای بناها به وجود آمد و سرستونهای اروپایی با تزئینات یونیک و کرنیتین و تزئینات برگ کنگر در این ساختمان‌ها دیده می‌شده است (Bani Massoud, 2009).

نگرش‌های مبتنی بر گونه‌شناسی

در زمینه نگرش‌های مطرح درباره الگوشناسی، می‌توان به رویکردهای گوناگونی اشاره کرد: «نگرش شکلی» که همان تجلی ماهیت بنا در شکل آن است و متفکران مختلفی درباره آن صاحب نظر هستند، از جمله «دورانند»^{۱۱} که معماری را هنر ترکیب اشکال می‌داند (Raisi, 2004). در «نگرش زیستی- اجتماعی» مفاهیمی شامل «جنوتایپ» (گونه زیستی) و «فنوتایپ» (گونه کالبدی) مطرح می‌شود که در معماری جنوتایپ را می‌توان همان اطلاعات درونی دانست که در فضای معماری در روابط اجتماعی ناشی از رفتار مصرف‌کنندگان قابل شناخت باشد و فنوتایپ نیز، همان ظاهر کالبدی یک بناست که خود را در قالب یک گونه نشان می‌دهد (Memarian and Tabarsa, 2013).

جمع‌بندی مبانی نظری پژوهش

بعد از مطالعات نظری و بررسی دیدگاه‌های مختلف موضوع مورد بحث، چارچوب نظری پژوهش تدوین شده است. این چارچوب نتیجه بررسی و مرور نظریه‌ها و دیدگاه‌های مختلف مرتبط با موضوع پژوهش است. این چارچوب نظری حاصل انتخاب نظریه‌های متناسب‌تر با موضوع از میان انواع مختلف نظریه‌های بررسی شده در بخش مرور متون مرتبط بوده و یا ابداع یک چارچوب نظری نو در مقابل مسأله پژوهش است. این نظریه‌های مرتبط شامل نظریه دورانند، راپاپورت، بختیار و اردلان و برنوزوی^{۱۲} می‌باشد. در این جا، با توجه به مقتضیات عملی پروژه، گزینه دوم یعنی ابداع یک چارچوب نظری نو با توجه به مقتضیات پژوهش مد نظر قرار گرفت.

مشخصات محدوده مکانی مورد پژوهش

شهر سنندج مرکز استان کردستان از شمال به سقز و استان آذربایجان غربی، از جنوب به کامیاران و استان کرمانشاه، از شرق به شهرستان‌های قروه و بیجار و از غرب به شهرهای پاوه و میوان محدود است. ارتفاع شهر سنندج از سطح دریا ۱۳۷۳ متر و وسعت آن ۸۲۴۲ کیلومتر مربع است. شهر سنندج نسبت به گرینویچ، دارای طول ۴۷ درجه و عرض آن از خط استوا ۱۳۵ درجه و ۱۹ دقیقه شمالی است. این شهر در دره‌ی نسبتاً وسیعی واقع شده و از جهت شمال، خاور و شمال باختر، کوه‌های کم ارتفاع خاکی و از طرف جنوب باختر کوه خاکی و مرتفع آبدرد آن را احاطه نموده‌اند. به علت کوهستانی بودن منطقه‌ی کردستان، به ویژه شهر سنندج، وجود دشت قشلاق و رودخانه‌های که در آن جاری است، در طول تاریخ،

داده‌های اقلیمی، اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی با گونه‌های تعریف شده و سوم ابزار برای رسیدن به الگوهای مناسب طراحی معماری در سطح خرد و کلان است (Mashhadi and Aminpour, 2016).

خانه

سابقه پرداختن به موضوع خانه به میزان سابقه زیستن انسان است؛ لیکن توجه به امر سکونت در دوران بعد از مدرن به دلیل پاسخ‌گو نبودن محیط خانه به همه جنبه‌های زندگی افزون شد و در پی آن بررسی‌های پدیدارشناسی و روان‌شناسی دهه ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی سبب شد که جریانی بین رشته‌های مختلف در حوزه مطالعات خانه شکل گیرد. هر قدر مطالعات در خصوص خانه گسترش یافت، وابستگی به حوزه‌های فرهنگی و اجتماعی روشن‌تر گردید. خانه بیش از آن که ساختاری کالبدی باشد، نهادی با عملکرد چند بعدی متأثر از اجتماع، فرهنگ، آیین‌های مذهبی، اقتصاد و اوضاع محیطی است. هگل می‌گوید: خانه اولین گروه طبیعی است (Ali Asal Mamqani, 2022). از آنجا که ساخت خانه امری فرهنگی است، شکل و سازمان نیز متأثر از فرهنگی است که خانه محصول آن است. فرم خانه تنها نتیجه نیروهای فیزیکی یا هیچ عامل سببی واحدی نیست؛ بلکه حاصل مجموعه‌ای از عوامل اجتماعی- فرهنگی در وسیع‌ترین معنای آن می‌باشد. فرم توسط شرایط اقلیمی و شیوه‌های ساخت، مصالح موجود و تکنولوژی تغییر می‌کند. من نیروهای اجتماعی و فرهنگی را نیروهای اولیه و دیگر نیروها را نیروهای ثانوی یا تغییردهنده می‌دانم (Rapaport, 2009).

دوره پهلوی اول

از این دوره است که عناصر و تزئینات اروپایی وارد معماری خانه‌ها شده و با تاثیر قرار دادن تزئینات نماها، رفته‌رفته به معماری فضاهای داخلی خانه‌ها نیز تعمیم یافته است. در این دوره هنوز ساماندهی فضاها مطابق با الگوی معماری ایرانی است، ولی عناصری از جمله ایوان ستوندار، سرستون‌های به سبک معماری اروپا، فرم در و پنجره، کتیبه‌ها و فرم سردرها، آئینه‌کاری در تالار و طنبی، وجود نقاشی‌های دیواری در اتاق‌ها و موتیف‌های مورد استفاده در تزئینات بنا تغییر می‌یابد و به فرم و اشکال اروپایی نزدیک می‌شود. هنوز در این دوره نظم پلان با نما منطبق است و یکی از بارزترین مشخصه‌های این دوره، قرارگیری راه‌پله در محور اصلی ساختمان است. در معماری سنتی ایران پله به عنوان یک عنصر مهم و نمایان به خصوص در فضای ورودی استفاده نمی‌شده است و معمولا پله‌ها را با ارتفاع زیاد و در نقاطی از ساختمان قرار می‌دادند که از جلوه و زیبایی چندانی برخوردار نبود. کاربرد پله به عنوان یک عنصر نمایان و کاربردی- تزئینی در معماری خانه‌های این دوره به تقلید از معماری اروپا رایج بوده است. ایوان ستوندار یکی دیگر از مشخصه‌های

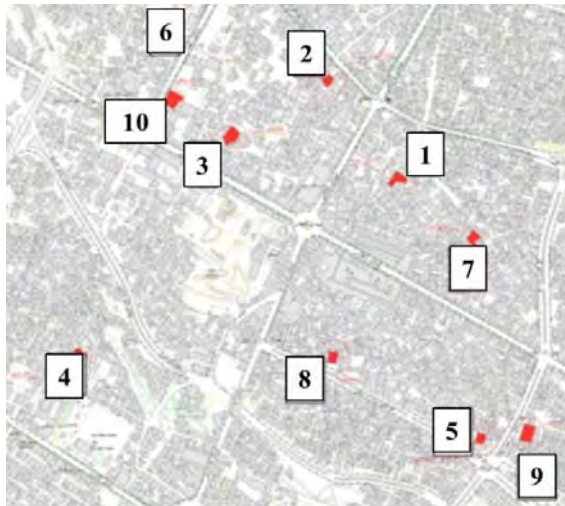

Fig. 1. Location map of houses in Sanandaj city

1-Haji Khan Sanandji, 2- Karagahi, 3- Khoshnavaz, 4- Galehdari, 5- Seyedyounesi (dr. Elyasi), 6- Memarbashi, 7- Jasem Najar, 8- Ahmadzadeh, 9- Mesri, 10- Saed Sultan

روش پژوهش

پژوهش حاضر رویکردی کیفی، به لحاظ پارادایم معرفت‌شناسی در گروه پارادایم تفسیر‌گرا قرار می‌گیرد. نوع استدلال آن استقرایی و به لحاظ هدف نظری است. راهبرد تحقیق روش تاریخی دارد و بنابر ماهیت موضوع، از دو روش توصیفی و تحلیلی به صورت توأمان استفاده شده است. در بخش دیدگاه‌های نظری و مروری بر مطالعات پیشین، روش توصیفی به کار گرفته شده است. در این روش ابتدا منابع و مآخذ مکتوب از قبیل نشریات و مجلات معتبر داخلی و خارجی جستجو و انتخاب شدند. سپس با استفاده محتویات مورد نظر از منابع مذکور استخراج و پس از تکمیل اطلاعات، و مشورت با متخصصان و اساتید راهنما و مشاور، ساختار محتوایی بخش‌های تئوری و تجربی تدوین گردید. در مرحله بعد، جهت دستیابی به روابط علی و شناخت همبستگی و روابط بین متغیرها و شاخص‌ها، از روش تحلیلی استفاده شده است. در این مرحله، ابتدا داده‌های مورد نیاز از طریق تحلیل، از جامعه آماری منتخب جمع‌آوری شده، پس از دسته‌بندی و استخراج، مورد سنجش و تحلیل دقیق علمی قرار گرفتند.

عامل جذب عشایر کوچرو گرد بوده است که اکثر فصل زمستان را در این دشت می‌گذرانده‌اند و به همین جهت آن را دشت و رودخانه‌ی قشلاق نامیدند. در نتیجه‌ی چنین موقعیت و نیز مسایل سیاسی و اجتماعی دیگر، شهر سنندج پایه‌گذاری شده است (Zarei, 2014).

وجود قلعه حسن‌آباد و قلعه‌هایی مانند زاگرس، باباریز و صلوات آباد در نزدیکی شهر سنندج که احتمالاً قدمت آن‌ها به پیش از دوره ساسانی می‌رسند، نشانگر اهمیت این شهر و نقاط پیرامون آن است. احتمالاً این شهر بر اثر زلزله‌ای ویرانگر و هجوم مغولان ویران شده و از آن پس تا زمان حکومت صفوی به عنوان یک قصبه یا روستا به حیات خود ادامه داده است. شهر کنونی سنندج در روزگار صفویه و در زمان حکومت شاه صفی (سال ۱۰۴۶ ه.ق) توسط سلیمان خان اردلان والی کردستان مجدداً ساخته شد و مرکز حکومت از قلعه‌های حسن‌آباد، پالنگان، زلم و مریوان به سنندج منتقل شد. سلیمان‌خان قلعه حکومتی (کهن دژ) را در بالای تپه‌ای در کمال استحکام بنا نهاد و عمارات، حمام، مسجد، بازار و چهارباغ را در خارج و اطراف قلعه (کهن دژ) ساخت. دولت صفوی توجهی خاص به شهر سنندج به عنوان مرکز ایالت کردستان داشت؛ همین مسئله موجب شد که زمینه حضور هنرمندان و معمارانی برجسته از اصفهان به این شهر فراهم گردد. در نتیجه معماری سبک اصفهانی که با اقلیم سنندج هم‌خوانی و انطباق داشت، به طور چشمگیری در این شهر گسترش یافت (Zarei, 2014).

پس از بررسی‌های بعمل آمده و استعلام از سازمان میراث فرهنگی استان کردستان و مشورت با متخصصان و اساتید راهنما و مشاور و مدارک و اسناد موجود تعداد ده خانه از این دوره مورد بررسی قرار گرفته است که به تحلیل آنها پرداخته شده است. موقعیت خانه‌ها در شکل ۱ نشان داده شده است. در جدول ۱ نیز به ارتباط مکان هر خانه در شهر و جایگاه اجتماعی صاحب خانه پرداخته شده است.

Table 1. Examining the relationship between the location of the houses and the social status of the owners houses of the first Pahlavi period in Sanandaj city

Row	Name of the house (Building)	Neighbourhood	Social status of the owner of the house
1	Haji Khan Sanandji	Bazar neighborhood	Market job (Cloth trade)
2	Karagahi	Sartpole	Market job (Carpenter, Section of work, City council)
3	Khoshnavaz	Sit in the Sartpole area	Social group of the market class Known as Khalifeh Ahmad
4	Galehdari	Ghatachyan on the hill and next to the government castle	Aghajani later by Malek Tojar and then Lajevardi and finally Galehdari
5	Seyedyounesi (Dr. Elyasi)	Bazar (Aghazaman neighborhood) and has religious Jewish residents	Dr. Elyasi then Seyedyounesi and finally Pakzamir
6	Memarbashi	Shohada st	Professor Souadi, supervisor of municipal affairs Municipality
7	Jasem najar	Chaharbagh	Jasem Najar former owner
8	Ahmadzadeh	Bazar neighborhood	Market trader
9	Mesri	Bazar neighborhood	Jewish and market family
10	Saedsultan	Meyanghaleh	Belongs to Mirza Shokrullah Saed Sultan The son of Asef Azam and the financial manager of the Asef family

یافته‌ها

۲. شاخص‌های کالبدی (نظریه دوراند): ۱- شکل کلی (درون‌گرایی و برون‌گرایی)؛ ۲- تحلیل حجم.
۳. شاخص‌های اقلیمی (نگرش اقلیم‌گرا): جهت‌گیری.
۴. شاخص‌های فرهنگی (راپاپورت): ۱- هویت (اجتماعی)؛ ۲- محرمیت.

- جهت تحلیل یافته‌های پژوهش از روش کیفی استفاده شده است. در این روش از شاخص‌های زیر جهت تجزیه و تحلیل بهره‌برداری شد:
۱. شاخص‌های فضایی (نظریه برنوزوی): ۱- ارتباط فضایی و کیفیت فضا؛ ۲- مکان راه‌پله.

Table 2. Analysis of Haji Khan Sanandji house

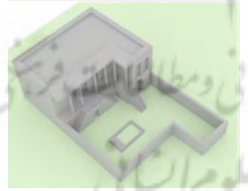

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -Pillared porch
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Carved crown pattern at the entrance -The entire porch with columns in front of the first floor -Entrance staircase -Wooden framing in the ceiling -Dormant and straight brickwork decorations and the combination of brick and stone
3	General form (Introversion and extroversion)		-Extroverted
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches -Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishing the main staircase on the north front and outside the building
6	Volume analysis		-The volume is one piece and it is placed on one side of the yard and in two floors and in the northern part
7	Visual identity		-The effective connection between public and private areas with the creation of the first-floor public porch expresses the identity of native architecture.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house		-From the marketers of Sanandaj city (An attempt to identify the building by means of symbols)
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is in the market neighborhood or at the end of it and near Sanandji Square

Table 3. Analysis of Karagahi house

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -Has an intermediate space and a central courtyard
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Porch with wooden columns -Head in a complete brick facade and stone arch -The facade has a train, rat teeth, sleeping and straight, and a stone sector arch -Natural materials such as brick, stone, wood, lime, plaster
3	General form (Introversion and extroversion)		-Introverted
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -Placement of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using the approaches of the central areas -Expansion and elongation of the plan in the direction of the south-east axis
5	Location of the staircase		-Establishing the main staircase on the north front and inside the building
6	Volume analysis		-The volume is around the central courtyard and has two floors and has south and east runes
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Relatively effective communication between public areas. -Private and semi-private by the central courtyard in the house expresses Iranian identity.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating an entrance hallway before entering the central courtyard -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating the space of the entrance hall
9	Social status of the owner of the house		-Market and government (Carpenter - Work section - City council)
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is located in Sartpoule neighborhood and next to Hajrekhatun mosque. It is also possible to access it from Salahuddin Ayyubi Street.

Table 4. Analysis of Khoshnavaz house

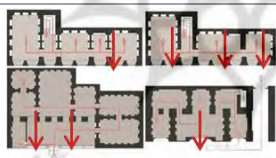
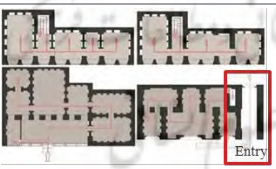

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -It has an entrance hallway to enter the central courtyard
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Two-story arches of the outer wall -The entrance gate of the Qajar building with overlapping crescent arches -Wooden sashes and doors and windows with knotted inscriptions -Porch with wooden columns -The use of burnt bricks and frames and backs of arches and decorations of lying and straight brickwork
3	General form (Introversion and extroversion)		-Introverted
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches -Expansion and elongation of the plan in the direction of the south-east axis
5	Location of the staircase		-Establishing the main staircase on the north front and inside the building
6	Volume analysis		-The volume is built around the central courtyard and in the form of two floors (One floor and basement)
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Effective relation between public areas -Private and semi-private by the central courtyard in the house expresses Iranian identity
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating an angled hallway before entering the main space -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view (angled entrance hallway) from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	-	-Takhe Bazari social group (Its owner is known as Khalifa Ahmad)
10	Location relative to neighborhood scale and type		-It is located in Sartepuleh neighborhood and in one of the main thoroughfares of the old and noble neighborhood and leading to Emam Street.

Table 5. Analysis of Galehdari house

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -Has an intermediate space and a central courtyard
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Beautiful sash, plastering and beautiful framing -Features of local and Iranian architecture -The decorative elements of the building, the brick work of asleep right, Orosi door and window, the work of Sanandji master craftsmen
3	General form (Introversion and extroversion)		<ul style="list-style-type: none"> -The main introverted part -The extroverted entrance section and view to the outside
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -Placement of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using the approaches of the central areas -Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		<ul style="list-style-type: none"> -Establishing a staircase in the eastern part and among the main spaces
6	Volume analysis		<ul style="list-style-type: none"> -The volume is built with an eastern face and two floors and in two eastern (first Pahlavi period) and western sections.
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Relatively effective communication between public areas, -Private and semi-private by the central courtyard in the house expresses Iranian identity.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating an entrance hall before entering the main space -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house		<ul style="list-style-type: none"> -First, the owner was a person named Aghajani, and then it was owned by the owners, and then a person named Lajordi bought it from the owners, and about forty years ago, a person named Galehdari owned it.
10	Location relative to neighborhood scale and type		<ul style="list-style-type: none"> -It is located in one of the alleys of the trainmen named Khosravi alley, located between Keshavarz street and the newly built Kurdistan boulevard. On the north front of the lawyer's mansion and next to the house of Colonel Azmudeh Ardalán

Table 6. Analysis of Seyedyounesi house

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has three floors with many openings -The path of movement from public space to private space -The plan has symmetrical characteristics and axial balance -Pillared porch
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -It has an all-over pillared porch -Entrance staircase -Wooden columns have been converted into metal -Native style house architecture and Kurdistan region -Brickwork decorations in the form of framing around the entrance doors -Bricks of a turquoise blue color in the form of a cross on the columns of facades and columns on top of some arches. -Arches on the openings, in the form of baskets and connected -Dormant and upright brickwork -Metal or wrought iron fences with slim designs
3	General form (Introversion and extroversion)		-Extroverted
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches -Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishing the main staircase on the north front and outside the building
6	Volume analysis		-The volume is one piece and it is placed on one side of the yard and in two floors and in the northern part
7	Visual identity		-The effective connection between public and private areas with the creation of the first-floor public porch expresses the identity of native architecture.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by placing the entrance in the corner -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a pillared porch space (divided space) to enter the spaces inside the house
9	Social status of the owner of the house	-	-It was owned by a person named Dr. Elyasi, who later became the property of Seyyed Atta Seyedyounesi and was sold to Mr. Pak Zamir in 1976 and was finally sold to Seyyed Atta Seyedyounesi in 1982.
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is in Aghezaman neighborhood (Bazaar) and on the hill and in a narrow alley in the center of the city and near Mader Square and on the north side of Namaki brothers Blvd.

Table 7. Analysis of Memarbashi house

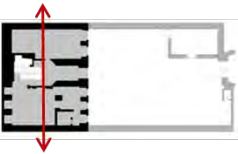

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has three floors with many openings -The path of movement from public space to private space -The plan has symmetrical characteristics and axial balance
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Special brickwork and diamond decorations on its door -Yard with fountain -Façade construction and the arch type of windows and openings in a prominent way -Roofing of the entrance corridor with a cross arch and carved and decorative bricks
3	General form (Introversion and extroversion)		-Extrovert
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishing a staircase in the eastern part and between the main spaces
6	Volume analysis		-The main volume is located on one side of the courtyard and in the form of three floors, with the eastern face and on the western front of the courtyard
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Effective relation between public areas, Private and semi-private in the house expresses the native identity of the region in it.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house		-The building belongs to Ustad Allah Mirza Mohammad Ali Soghadi (Architect) who, according to the decree of the Pahlavi government, supervised the construction affairs of the municipality.
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is located in the south of Shohada Street and next to Shohada Park, in close connection with the main street and on a relatively gentle slope.

Table 8. Analysis of Jasem Najar house

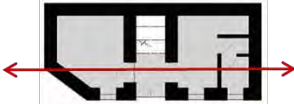

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has three floors with many openings -The path of movement from public space to private space -The plan has symmetrical characteristics and axial balance
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Under the influence of modernism style architecture -The upper space of the hat type -Map of all floors, similar to each other -Entrance made of carved stones -Native architectural style
3	General form (Introversion and extroversion)		-Extroverted
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishing a staircase in the southern part and between the main spaces
6	Volume analysis		-The volume is built with three floors and a hat-type roof
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Effective communication between public areas, Private and semi-private in the house expresses the native identity of the region in it.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Prohibition of aristocracy by using divided space and prohibition of direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	-	-The name of the building was taken from its former owner, Jasem Najar, and now it belongs to Mr. Habibollah Nobari.
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is located in Chaharbagh neighborhood and Piruzi alley and close to old buildings

Table 9. Analysis of Ahmadzadeh house

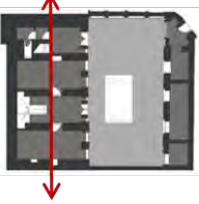

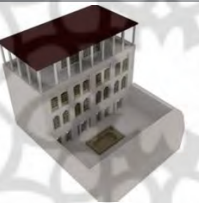

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has four floors with many openings -The path of movement from public space to private space -The plan has symmetrical characteristics and axial balance
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -Very beautiful brickwork decorations on the facade -Entrance of carved stones -Columned porches -Bricklaying and facade building techniques and prominent knotting -Compliance with the principles of symmetry and balance
3	General form (Introversion and extroversion)		-Extrovert
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches -Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishment of stairs in the southern and main parts and between the main spaces
6	Volume analysis		-The volume has four floors and is located on the north side of the yard.
7	Visual identity		-The effective connection between public and private areas with the creation of the first-floor public porch expresses the identity of native architecture.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a front entrance in the corner before entering the yard -Prohibition of aristocracy by using angled entrance and prohibition of direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	-	-He is the owner of a commercial building and he built the building as a guest house for businessmen and marketers who were commuting with the city of Sanandaj.
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is located on the north side of Namaki Boulevard overlooking the main street and on a slope

Table 10. Analysis of Mesri house

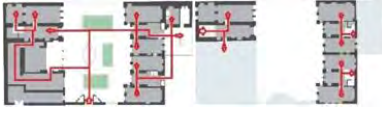

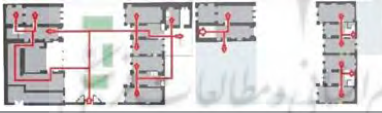
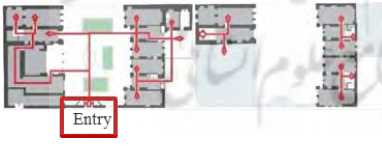

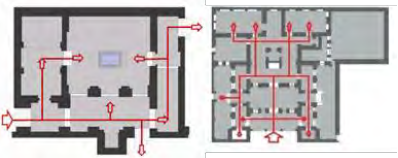

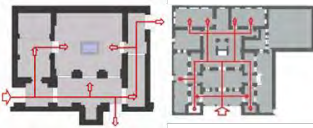
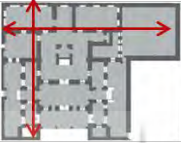

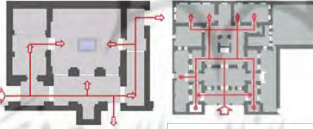
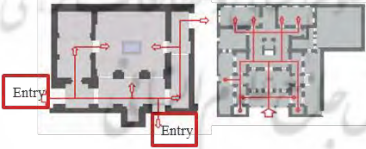

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -Asymmetrical and scattered plan and path from one room to another -Has an intermediate space and a central courtyard
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -A combination of stone, block and brick entrance -Facade of brickwork with framing and wooden windows with flat arch, chevron and eyebrow -Paved yard and water pond in the middle of it -Style of Kilil Azari arches made of carved stone -Brickwork decorations with flat and straight designs and sharp side arches on the back side -Brickwork frame with rattan design on double windows
3	General form (Introversion and extroversion)		-Introvert
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -Placement of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using the approaches of the central areas -Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis
5	Location of the staircase		-Establishing the staircase in the southern part in parallel and in the middle of the main spaces
6	Volume analysis		-The volume is built on both sides of the yard in the north and south and introverted. The south front has two floors and a basement and belongs to the first Pahlavi period
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -Relatively effective communication between public areas, Private and semi-private by the central courtyard in the house expresses Iranian identity.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Direct view to the central yard and blocking the direct view from the outside to the inside of the house by the yard -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	-	-This house belongs to an Egyptian family from the Jewish minority of Sanandaj.
10	Location relative to neighborhood scale and type		-The building is in the old context of Sanandaj market neighborhood and now it is in Mader Square and at the end of Namaki Boulevard and in the vicinity of Dr. Elyasi's house. The building is located on a relatively gentle slope compared to the main street.

Table 11. Analysis of Saedsoltan house

Row	Research index	Picture	Analysis
1	Space relation		<ul style="list-style-type: none"> -The house has two floors with many openings -The path of movement from public space to private space -The plan has symmetrical characteristics and axial balance
2	Facade		<ul style="list-style-type: none"> -False ceiling decorations and wooden framing -Flower and bush plastering -Framing and brick facade including porcelain knot and without mortar -Sash doors and windows -The entrance hall with a half-aisled design -The roof is made of military brick, train and sleeper, and plain and compound Chinese knots
3	General form (Introversion and extroversion)		<ul style="list-style-type: none"> -Combination of introvert and extrovert
4	Orientation		<ul style="list-style-type: none"> -The establishment of the building in the direction of maximum solar energy radiation in cold times and design using regional climate approaches -Expansion and elongation of the plan in the direction of the south-west axis
5	Location of the staircase		<ul style="list-style-type: none"> -The building has one floor and a basement, with an underground staircase installed on the north and west facades.
6	Volume analysis		<ul style="list-style-type: none"> -The volume of west-south direction is built as one floor and basement
7	Visual identity		<ul style="list-style-type: none"> -The effective and relative communication between public, private and semi-private areas in the house shows the beautiful combination of the native identity of the region and the Iranian identity in it.
8	Privacy		<ul style="list-style-type: none"> -Creating spatial privacy by creating a front porch before entering the main space -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	-	<ul style="list-style-type: none"> -This building belongs to Mirza Shokrullah Saed Sultan, the son of Asef Azam, who was in charge of the financial affairs of the Asef family's property.
10	Location relative to neighborhood scale and type		<ul style="list-style-type: none"> -In the neighborhood of Mian Qala, between the old buildings, there is the mansion of Asef Malalatullah Sheikh-ul-Islam and the mansion of Mushir Diwan. Part of it has been destroyed due to road construction.

حفظ حریمیت کرده است.

در بررسی‌ها مشخص شده که معمار تلاش کرده که حیاط را به عنوان عنصر مهمی در خانه‌ها نشان دهد. در بعضی از گونه‌ها، معماران فضاهایی برای استفاده از طبیعت و فضای بیرونی قرار داده‌اند که از نظر اقلیمی در شهر سنجندج توجیه نداشته، ولی به تقاضای ساکنان اهمیت داده شده و در عین حال اصل حریمیت بصری نیز رعایت شده است. همچنین این

بحث و نتیجه‌گیری

با بررسی‌های به‌عمل آمده بر روی خانه‌های دوره پهلوی اول شهر سنجندج، مشخص می‌شود که گونه‌های خانه در این دوره در این شهر انطباق نسبی با اقلیم و در تعامل با طبیعت هستند. حیاط در این خانه‌ها بسیار محترم انگاشته شده و برای سازماندهی بین اجزای مختلف خانه‌ها استفاده و از آن برای حفظ دید به فضای داخل خانه بهره گرفته شده و سعی در

خانه‌ها صرفاً بر مبنای عوامل اقلیمی ساخته نشده، بلکه در زمان رویارویی عوامل اقلیمی با فرهنگی، تأکید بیشتر بر عوامل فرهنگی مشاهده می‌شود. در نهایت می‌توان گفت فرهنگ منطقه در شکل‌گیری تعامل بین درون و بیرون (ایجاد ایوان ستون‌دار) خانه تأثیر مستقیم دارد.

مؤلفه ارتباط اجزا و عملکرد بنا

نتایج حاصل از تحلیل بر مبنای مؤلفه ارتباط بین اجزا و عملکرد فضاها نشانگر این است که خانه‌ها در دوره پهلوی اول در شهر سنندج دو گونه بوده‌اند.

گونه اول (ارتباط اجزا و عملکرد بنا): در این گونه کلیه مسیرهای حرکتی از فضای عمومی به فضای خصوصی صورت می‌پذیرد و پلان خانه دارای خصوصیات متقارن و توازن محوری است. در این گونه‌ها فضای تقسیم در وسط خانه و فضاهای دیگر به فضای تقسیم متصل شده‌اند. خانه‌های این گونه عبارتند از: گله‌داری، دکترالیاسی (سیدیونسی)، معمارباشی، جاسم‌نجر، احمدزاده، ساعدسلطان (امیرآصفی).

گونه دوم (ارتباط اجزا و عملکرد بنا): در این گونه کلیه مسیرهای حرکتی از فضای عمومی به فضای خصوصی صورت می‌پذیرد و پلان نامتقارن و پراکنده و مسیر از اتاقی به اتاق دیگر است. در این گونه‌ها بعد از گذشتن از فضای تقسیم در ابتدای خانه به اتاق‌های دیگر بصورت پشت سر هم دسترسی ایجاد شده است. خانه‌های این گونه عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، کارآگاهی، خوشنواز، مصری.

مؤلفه تزئینات نما

نتایج حاصل از تحلیل بر مبنای مؤلفه تزئینات نما نشانگر این است که در دوره پهلوی اول در شهر سنندج ورودی خانه‌ها از سنگ‌های حجاری شده و بلوک و آجری ساخته شده است. حیاط‌ها عموماً دارای سنگ‌فرش و حوض آب در وسط آن دیده می‌شود. نمای بنای اصلی از آجرکاری با قاب‌بندی و پنجره‌های چوبی با قوس تخت و جناغی ابرویی قابل رویت است. تزئینات سقف کاذب و قاب‌بندی چوبی، گچ‌بری‌ها از نوع گل و بوته، قاب‌بندی‌های با نمای آجری گره‌چینی و بدون ملات از جمله عناصری است که در این خانه‌ها استفاده و تزئینات آجرکاری با طرح خفته و راسته و در پشت بغل قوس‌های تیزه‌دار نشانگر جزئیات اجرایی این خانه‌ها است. تاق‌بندی سقف راهرو ورودی با تاق متقاطع و آجرهای تراش خورده و تزئینی و ایوان ستون‌دار نیز در اکثر خانه‌ها دیده می‌شود.

مؤلفه حجم

گونه اول (حجم یک تکه): این گونه از خانه‌ها عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، سیدیونسی (دکترالیاسی)، معمارباشی، جاسم‌نجر، احمدزاده، ساعدسلطان.

گونه دوم (حجم چند تکه): این گونه از خانه‌ها

که خود به سه گونه دسته‌بندی شده است.

۱. حجم به صورت دو تکه در دو طرف حیاط که عبارتند از خانه‌های: مصری، گله‌داری.

۲. حجم به صورت سه تکه و بهم پیوسته در سه طرف حیاط که عبارتند از خانه: خوشنواز.

۳. حجم به صورت چهار تکه و پیوسته در چهار طرف حیاط که عبارتند از خانه: کارآگاهی.

مؤلفه مکان قرارگیری راه پله

گونه اول (راه‌پله خارج ساختمان): این گونه خانه‌ها عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، ساعدسلطان.

گونه دوم (راه‌پله داخل ساختمان): این گونه از خانه‌ها عبارتند از: کارآگاهی، خوشنواز، گله‌داری، معمارباشی، جاسم‌نجر، احمدزاده، مصری.

گونه سوم (راه‌پله هم در داخل و هم در خارج ساختمان): سیدیونسی (دکترالیاسی).

مؤلفه شکل کلی (درون‌گرایی و برون‌گرایی)

نتایج حاصل از تحلیل بر مبنای مؤلفه شکل کلی بنا نشانگر این است که در دوره پهلوی اول در شهر سنندج دارای سه گونه است.

گونه اول (شکل کلی درون‌گرا): این گونه از خانه‌ها عبارتند از: کارآگاهی، خوشنواز، دکترالیاسی (سیدیونسی)، معمارباشی، مصری.

گونه دوم (شکل کلی برون‌گرا): برون‌گرایی از معماری در دوره پهلوی اول شروع شد که در تعدادی از این خانه‌ها از این سبک تبعیت نموده است. این خانه‌ها عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، جاسم‌نجر، احمدزاده.

گونه سوم (شکل کلی ترکیبی از درون‌گرا و برون‌گرا): گونه‌ای دیگر در میان خانه‌ها دیده می‌شود که بخش از آن بصورت درون‌گرا و بخش دیگر آن برون‌گرا می‌باشد که خانه گله‌داری و ساعد سلطان (امیرآصفی) جزء این گونه است.

مؤلفه جهت‌گیری

نتایج حاصل از تحلیل بر مبنای مؤلفه جهت‌گیری بنا نشانگر این است که در دوره پهلوی اول در شهر سنندج دارای سه گونه است.

گونه اول (جهت‌گیری): در گونه اول استقرار ساختمان در جهت تابش حداکثر انرژی خورشید در مواقع سرد و طراحی با استفاده از رویکردهای اقلیمی منطقه می‌باشد که گسترش و کشیدگی پلان در جهت محور شرقی-غربی است. این گونه از خانه‌ها عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، گله‌داری، دکترالیاسی (سیدیونسی)، معمارباشی، جاسم‌نجر، احمدزاده، مصری.

گونه دوم (جهت‌گیری): در گونه دوم استقرار ساختمان در جهت تابش حداکثر انرژی خورشید در مواقع سرد و طراحی با استفاده از رویکردهای اقلیمی منطقه می‌باشد که گسترش و کشیدگی پلان در جهت محور جنوبی-شرقی است. این خانه‌ها

عبارتند از: کارآگاهی، خوشنواز.

گونه سوم (جهت‌گیری): در گونه سوم استقرار ساختمان در جهت تابش حداکثر انرژی خورشید در مواقع سرد و طراحی با استفاده از رویکردهای اقلیمی منطقه می‌باشد که گسترش و کشیدگی پلان در جهت محور جنوبی- غربی است. این خانه‌ها عبارتند از: ساعدسلطان (امیرآصفی).

مؤلفه هویت‌مندی

گونه اول (هویت‌مندی): در گونه اول شاهد ارتباط نسبتاً بصری موثر بین عرصه‌های عمومی و خصوصی هستیم که بیانگر و بازتاب معماری بومی منطقه می‌باشد و این خانه‌ها عبارتند از: حاجی‌خان سنندجی، خوشنواز، الیاسی، معمارباشی، جاسم‌نجان، احمدزاده، ساعدسلطان.

گونه دوم (هویت‌مندی): در گونه دوم شاهد ارتباط موثر بصری بین عرصه‌های عمومی و خصوصی هستیم که بیانگر و بازتاب معماری ایرانی می‌باشد و این خانه‌ها عبارتند از: کارآگاهی، گله‌داری، مصری.

مؤلفه محرمیت

نتایج حاصل از تحلیل بر مبنای مؤلفه محرمیت نشانگر این است که خانه‌های دوره پهلوی اول در شهر سنندج دارای یک گونه هستند. در تمامی گونه‌ها محرمیت فضایی از طریق پیش‌ورودی قبل از ورود به فضای اصلی دیده می‌شود و اشرافیت به داخل خانه از طریق مسدود کردن دید مستقیم نهی شده است و به همین ترتیب محرمیت نسبی در تمامی گونه‌ها قابل

مشاهده است.

نتایج نهایی حاصل از تحلیل خانه‌های دوره پهلوی اول شهر سنندج طبق شاخص‌های پژوهش نشانگر این است که خانه‌ها در دوره پهلوی اول در شهر سنندج دارای دو گونه با ویژگی‌های خاص خود هستند که ویژگی‌های هر گونه در جدول ۱۲ ذکر شده است.

پی‌نوشت

1. Typology
2. Type
3. Topos
4. Typos
5. Model
6. Exemplar
7. Form
8. Class
9. Symbol
10. Character
11. Durand
12. Bruno Zevi

تشکر و قدردانی

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافعی برای ایشان وجود نداشته است.

تأییدیه‌های اخلاقی

نویسندگان متعهد می‌شوند که کلیه اصول اخلاقی انتشار اثر علمی را براساس اصول اخلاقی COPE رعایت

Table 12. Characteristics of the types of houses in Sanandaj city in the first Pahlavi period

Row	Research index	Species type	
		Type A	Type B
1	Space relation	Symmetrical and axially balanced	Asymmetric and scattered
2	Facade	-Very beautiful brickwork decorations on the facade -Entrance made of carved stones -Pillared porches -Bricklaying and facade making technique and embossed and gridded porcelain knot -Compliance with the principles of symmetry and balance -Bricks of a turquoise blue color in the form of a cross on the columns of facades and columns on top of some arches.	-The entrance is a combination of sculptural stones, blocks and bricks -Facade of brickwork with framing and wooden windows with flat arch, chevron and eyebrow Use of new framing due to the impact and connection with other cities -Paved yard and water pond in the middle of it -Style of Kalil Azari arches made of carved stone -Brickwork decorations with flat and straight designs and sharp side arches on the back side -Brickwork frame with rattan pattern on double windows In the distance between the arches, a crown pattern with a deep blue
3	General form (Introversion and extroversion)	Extroverted	Introverted
4	Orientation	Expansion and extension of the plan in the direction of the east-west axis	Expansion and elongation of the plan in the direction of the south-east and south-west axes
5	Location of the staircase	Establishing the main staircase inside the building	Establishing the main staircase outside the building
6	Volume analysis	The size of one piece and on one side of the yard	The size of several pieces and on two, three and four sides of the yard
7	Visual identity	Local architecture	Persian architecture
8	Privacy	-Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance	-Creating spatial privacy by creating a pre-entrance before entering the main space -Prohibition of aristocracy by blocking the direct view from the outside into the house -Relative privacy for the space of the house by creating a dividing space for the entrance
9	Social status of the owner of the house	From the market of Sanandaj city	Government officials and officials and in some cases Jews
10	Location relative to neighborhood scale and type	Market neighborhood	Aghezaman, Sartpuleh and nobleman neighborhoods

مشارکت و مسئولیت نویسندگان

نویسندگان اعلام می‌دارند به‌طور مستقیم در مراحل انجام پژوهش و نگارش مقاله مشارکت فعال داشته و به‌طور برابر مسئولیت تمام محتویات و مطالب گفته‌شده در مقاله را می‌پذیرند.

کرده‌اند و در صورت احراز هر یک از موارد تخطی از اصول اخلاقی، حتی پس از انتشار مقاله، حق حذف مقاله و پیگیری مورد را به مجله می‌دهند.

منابع مالی / حمایت‌ها

موردی توسط نویسندگان گزارش نشده است.

References

1. Aghalatif, Azadeh and Keliyai, Vahid. (2017). Historical houses of Sanandaj, reading the body through the lens of life culture. *Sefa Scientific Journal of Architecture and Urbanism*, Volume 28, Number 1, Serial Number 1, Spring, 111-131.
2. Ali asal mAmaghani, Shafiqah and Saremi, Hamidreza and Bemanian, Mohammadreza. (2022). Comparative comparison of contemporary houses with culturalist approach. *Scientific-Research Quarterly of Geography and Regional Planning*, Year 12, Number 3, Summer, 43-61.
3. Bahmani, Elmira and Gudarzi Soroush, Mohammad Mehdi and Zarei, Mohammad Ebrahim. (2015). Investigating the recognition of contextual factors in the body of houses and the ancient texture of Sanandaj with a look at the characteristics of Vakil al-Mulk mansion. *Iranian Islamic City Studies Quarterly*, Year 7, Number 26, Winter, 55-69.
4. Bani Masoud, Amir. (1388). *Contemporary architecture of Iran*. Tehran: publishing art of architecture of the century.
5. Haeri Mazandarani, Mohammad Reza. (2009). *House, culture, nature: architectural review of historical and contemporary houses*. Tehran: Study and Research Center, Urban Planning and Architecture.
6. Hoseini, Ali and Foroutan, Manouchehr and Salehi, Saeed. (2017). Typology of Arak traditional houses. *Arman-Shahr Architecture and Urbanism*, No. 25, 27-44.
7. Keyani, Mustafa. (2004). The architecture of the first Pahlavi period: the transformation of ideas, the emergence and the formation of the architecture of the twenty-year period of contemporary Iran 1320-1299. *Publications of the Institute of Contemporary History of Iran*, first edition.
8. Khakpour, Mozghan, Ansari, Mojtabi and Tahernian, Ali. (2010). Typology of old houses in Rasht city. *Fine Arts - Architecture and Urban Planning*, No. 41, Spring, 29-42.
9. Malekizadeh, Behnoush and Soroush, Mohammad Mahdi and Molanaei, Salahuddin and Foroutan, Manouchehr. (2021). A comparative study of the traditional houses of Kermanshah and Sanandaj in the Qajar and Pahlavi periods. *New Perspectives in Human Geography*, Year 13, Number 3, 967-945.
10. Mashhadi, Ali and Aminpour, Ahmed. (2016). Compilation of the process and indicators effective on the typology of architecture with the criteria of composition characteristics (case example: historical monuments of Arak city). *Urban Management*, No. 48, 173-186.
11. Memarian, Gholamhosein and Ghasemi-Sichani, Maryam. (2010). Typology of Qajar houses in Isfahan city. *City Identity*, Year 5, Number 7, 87-94.
12. Memarian, Gholamhosein and Tabarsa, Mohammad Ali. (2012). Type and typology of architecture. *Scientific-Research Journal of the Scientific Association of Architecture and Urban Planning of Iran*, No. 6, Autumn and Winter, 103-114.
13. Memarian, Gholamhosein. (2008). *Familiarity with Iranian residential architecture: Introverted typology*. Tehran: Soroush Danesh Publications, fifth edition.
14. Memarian, Gholamhosein. (2008). *Introduction to Iranian residential architecture: extroverted typology*. Tehran: Soroush Danesh Publications, fifth edition.
15. Mirsjadi, Seyed Amir and Farkish, Hero. (2015). Recognizing the patterns and recognizing the physical factors affecting the traditional residential context of Neyshabur. *Journal of Islamic Architecture Research*. Volume 4, Number 4, Winter, 72-90.
16. Raiesi, Iman. (2004). A formal approach to the architecture of Hadi Mirmiran and Bahram Shirdel. *Sharistan Quarterly*, No. 3.
17. Rapaport, Amos. (1987). Cultural origin of biological complexes. Translated by Razia Rezazadeh, Tehran: Academic Jihad of Science and Technology.
18. Rapaport, Amos. (2009). *Anthropology of housing*. Translation: Khosro Afzalian, Mashhad: Astan Quds Razavi.
19. Rapaport, Amos. 1969. *House Form and Culture*. USA: Prentice-Hill Inc.
20. Urgers, O. M. 1985. *Ten Opinions on the Type*. Casabella. (Vols. 509-510, pp. 93-95).
21. Zarei, Hani and Razani, Mehdi and Qezalbash, Ebrahim. (2016). Recognizing the design pattern of historical houses of Shiraz in the Qajar era with a climatic approach. *Iranian Archaeological Research*, No. 13, Volume 7, 225-331.
22. Zarei, Mohammad Ebrahim. (2011). Architectural features and arrays of the mansion of Khosroabad, Sanandaj. *Payam Bastan-Shanas magazine*, 8th year, 16th issue, autumn and winter, 127-162.
23. Zarei, Mohammad Ebrahim. (2013). *Old houses of Sanandaj*. Sanandaj: Kurdistan University Press.

